

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 342

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.4.1>**А. С. Дем'янченко**

експерт

Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти,
здобувач ступеня доктора філософії 2 р. н.Національного університету «Києво-Могилянська академія»
<https://orcid.org/0000-0002-0966-2751>

ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

У статті актуалізовано сучасну філософсько-правову основу розуміння «правового режиму», а також відзначено, що напрацювання вітчизняних теоретиків здебільшого демонструють плюралізм підходів до тлумачення категорії «правового режиму». Автором охарактеризовано зміст понять «правовий режим» та особливий правовий режим». Встановлено, що ці категорії співвідносяться як загальне та спеціальне. Особливий правовий режим характеризується тимчасовим специфічним поєднанням: дозволів, заборон та зобов'язань. Пропонується розглядати «особливий правовий режим» багатовекторно: у кризові періоди це – «стан організації суспільства», «система універсальних інструментів (норм, методів, принципів та гарантій)», «механізм тимчасового обмеження прав і свобод людини і громадянина», «процес здійснення державного управління», «явище, що характеризує відносин між людиною та державою». Встановлено, що спільні риси особливих правових режимів включають: екстраординарні підстави запровадження; перерозподіл особливих повноважень між органами державної влади та органам місцевого самоврядування; наявність спеціальних процедур введення в дію та припинення; обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб; тимчасовість дії. Охарактеризовано основні функції особливих правових режимів: установчу, стабілізаційну, особливої правової охорони, спеціального правового регулювання. У статті розкрито сутнісні ознаки особливих правових режимів, що прослідковуються у положеннях національного законодавства України. Автором продемонстровано, яким чином особливі правові режими впливають на права людини з урахуванням правових позицій Конституційного Суду України. Визначено, що в Україні на законодавчому рівні до особливих правових режимів можна віднести запровадження: зону надзвичайної екологічної ситуації, воєнного та надзвичайного стану. Зауважено, що виключно останні два режими є підставою для обмеження прав і свобод людини і громадянина. Автором зроблено аргументовані висновки, що відображають ключові результати дослідження.

Ключові слова: особливий правовий режим, воєнний стан, надзвичайний стан, зона надзвичайної екологічної ситуації, екстраординарні повноваження, права людини.

Постановка проблеми. За роки становлення незалежності нашої держави нормативні конструкції особливих правових режимів заклалися в Конституції України, Кодексі цивільного захисту України, Законах України «Про правовий режим надзвичайного стану», «Про правовий режим воєнного стану», а також інших нормативних актах. І вони б залишилися, скоріше, винятковими положеннями теорії конституцій-

ного права, проте останні глобальні виклики такі як Covid-19 стали передумовою реального запровадження урядом режиму надзвичайної ситуації у 2020 р., надзвичайного та воєнного станів внаслідок повномасштабної війни України проти «східного сусіда» від 24.02.2022 р. Ці події стали поштовхом для активізації наукових розробок щодо актуалізації поняття особливих правових режимів, їх змісту та специфіки

втілення у національному контексті. У зв'язку з цим потребують перегляду та вдосконалення загальнотеоретичне розуміння категорії «особливий правовий режим».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні дискусії вітчизняної науки щодо сутності особливих правових режимів поширюються далеко за межі фактичних обставин, що обумовлюють необхідність їх введення, оскільки з-поміж багатьох аспектів охоплюють фундаментальні питання про те: 1) що таке правовий режим у національній доктрині, оскільки сама по собі належність України до романо-германської правової сім'ї не уніфікує розуміння поняття «правовий режим»; 2) як співвідносяться категорії «правовий режим» та «особливий правовий режим», що на перший погляд видаються тотожними; 3) які види особливих правових режимів запроваджуються законодавцем при настанні тих чи інших екстраординарних подій та як у зв'язку з цим забезпечуються права і свободи людини та громадянина. Тематика правових режимів активно розробляється у працях загальнотеоретичного та спеціально галузевого характеру, що підкреслює її актуальність для різних напрямків юридичних наукових досліджень. Значний вклад у розробку концепту правових режимів здійснили: Ю. П. Битяк, В. В. Бєлевцева, Л. В. Вакарюк, Н. М. Коваленко, М. І. Козюбра, Т. П. Мінка, В. Я. Настюк, Ю. П. Пацурківський, О. В. Петришин, П. М. Рабінович, Т. Д. Тихомиров, О. Ф. Скакун, І. С. Соколова, Н. П. Харченко, Ю. С. Шемшученко, О. А. Яковлев та інші науковці.

Мета статті полягає у розробці категорії «особливого правового режиму» у національній доктрині, що дозволить в майбутньому поглибити розуміння про те, які юридичні гарантії має відображати екстраординарний правопорядок для того, щоб відносини довіри між людиною та державою ставали більш стабільними та надійними.

Вклад основного матеріалу. У науковій літературі семантичне значення слова «режим» пов'язують з «управлінням», «послідовністю дій», «порядком» або «керівництвом». Разом з цим найпростіше визначення правового режиму у зарубіжних працях пояснюється як система правил, що регулюють певну сферу діяльності, яка в принципі ґрунтується на праві [14, с. 21]. Вітчизняні науковці Н. П. Харченко та Т. Д. Тихомиров зауважують, що поняття «режим» є складним та багатоаспектним, що уможливорює його оперування у різних галузях

знань. Зокрема нині воно дедалі інтенсивніше впроваджується у вітчизняне законодавство [12, с. 188]. Цілком погоджуємося із цією тезою, однак слід зауважити, що попри широку вживаність, законодавець не закріплює суто одиничного визначення «режиму» як загальнотеоретичної категорії, лише у рамках конкретної галузі.

Дискусійним питанням, що представляється до наукового обговорення постає встановлення: чим за своєю суттю є правовий режим як загальнотеоретична конструкція. З цього приводу думки вчених значно розділяються: Л. В. Вакарюк називає правовий режим своєрідним *індикатором* «юридичного впливу» у певній сфері суспільного життя [1, с. 198]; Т. П. Мінка вказує, що це *зовнішній прояв (правова форма) правового регулювання* [5, с. 127]; Н. М. Коваленко відзначає, що це *особлива форма правового регулювання* суспільних відносин [3, с. 108–109]; В. Я. Настюк та В. В. Бєлевцева стверджують, що «правовий режим» – це заснована на єдиних правових принципах і встановлена законодавством *система правової дії*, яка використовує специфічні юридичні норми та методи впливу на суспільні відносини, що складаються у кризових ситуаціях [6, с. 19], М. І. Козюбра визначає правовий режим як *особливий порядок правового регулювання* певної сфери суспільних відносин, який забезпечується шляхом специфічного поєднання та співвідношення його методів, способів і типів [2, с. 101].

Сучасну філософсько-правову основу розуміння «правового режиму» досліджує Т. П. Мінка, зокрема, учена висвітлює його онтологічну характеристику. Учена зазначає, що правовий режим відображає динаміку правовідносин, яка досягається шляхом трансформації всіх елементів правового впливу: як правових засобів (норм права, актів реалізації та застосування, юридичних фактів тощо), так і інших правових явищ (правосвідомості, правової культури, правових принципів, правового прецеденту), які у взаємодії досягають мети регулювання [5, с. 127]. Слід погодитися з трактуванням Т. П. Мінки, яке відображає складність та комплексність внутрішньої будови правових режимів. Вочевидь, що дійти до спільного знаменника як у питанні єдиного підходу до трактування категорії «правовий режим», так і в пошуку означуваного поняття досить складно. Проте незважаючи на неоднозначність трактування поняття «правовий режим» у наукових джерелах та відсутність нормативного закріплення, воно є широко вживаним у всіх галузях права, що дозволяє масштабу-

вати та вдосконалювати його змістовну характеристику залежно від специфіки застосування у тій чи іншій юридичній діяльності.

З урахуванням наведених наукових позицій можемо підсумувати, що «правовий режим» – це комплексна загальнотеоретична конструкція, яка визначає те, як слід (організувати) суспільні відносини за допомогою арсеналу інструментів принципів, методів, гарантій, правових норм та інших явищ правової дійсності. Акцентуємо увагу на тому, що узагальнене розуміння правового режиму, сформоване на базі ряду наукових позицій включає з поміж-іншого юридичні гарантії, що забезпечують стабільність та передбачуваність правового регулювання.

Наступним важливим аспектом є питання співвідношення категорій «правовий режим» та «особливий правовий режим». Як уже попередньо встановлено для тлумачення першого поняття є достатня кількість вітчизняних наукових джерел, що загалом спрощує процес пізнання. Однак ситуація є протилежною при дослідженні «особливого правового режиму». В одній із публікацій групи вчених О. В. Петришина, О. М. Буханевича, А. М. Мерник вказано, що особливий правовий режим – це визначений надзвичайними обставинами порядок функціонування суб'єктів права, спрямований на регулювання суспільних відносин у державі або в її окремій адміністративно-територіальній одиниці шляхом застосування специфічних методів і засобів, передбачених правовими нормами [13, с. 76]. Запропоноване наукове визначення є влучним та лаконічним, однак не відображає більшого спектру ознак особливих правових режимів, що є, беззаперечно, ключовими у розрізі забезпечення прав і свобод людини та громадянина за цих режимів.

Аналіз наукових праць за проблематикою дозволяє стверджувати, що особливі правові режими розглядаються деякими науковцями як «примітивна сукупність правил поведінки» для органів влади та громадян без урахування юридичних підстав, умов та специфіки їх запровадження. Однак чи правильний такий підхід? Вочевидь, що аналіз цього питання має бути планомірним та зваженим. Ми вважаємо, що співвідношення категорій «правовий режим» та «особливий правовий режим» можна визначити як загальне та спеціальне поняття на підставі сукупності критеріїв, що можемо виокремити за результатами аналізу вітчизняної доктрини та нормативно-правової бази.

По-перше, запровадження екстраординарних правопорядків визначається сукупністю

спеціальних фактичних та юридичних підстав. До фактичних підстав належать обставини навколишньої дійсності такі як: ситуації техногенного або природного характеру, спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу, збройна агресія чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності чи територіальній цілісності. До юридичних підстав слід віднести вказівку у нормативно-правових актах вищого рівня про умови та процедури введення конкретного виду особливого правового режиму.

В Конституції України визначено декілька видів особливих правових режимів: воєнний та надзвичайний стан, стан війни, зона надзвичайної екологічної ситуації. Проте зміст та обсяг цих понять Основним Законом не конкретизовано, що обумовлює звернення до ряду інших нормативно-правових актів. Конкретно термін «особливий правовий режим» та його наповнення згадується, крізь призму варіацій у національному законодавстві: Кодексі цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI, Законі України «Про правовий режим воєнного стану» від 20.08.2023 № 3277-IX, Законі України «Про оборону України» від 06.12.1991 № 1932-XII, Законі України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 № 1550-III, Законі України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 31.03.2023 № 2849-IX.

По-друге, контекстуальне тлумачення юридичних норм спеціальних законів дозволяє стверджувати, що особливий правовий режим запроваджується з метою відвернення загроз національній безпеці, екологічній безпеці, правам і свободам людини та громадянина, а також іншим публічним інтересам. Слід зауважити, що для позначення особливого правового порядку в кризових ситуаціях/станах у різних країнах застосовуються терміни: «надзвичайна ситуація», «надзвичайний стан», «стан тривоги», «стан облоги», «воєнний стан» тощо. В Україні ж залежно від специфіки загрози та кінцевої мети правового регулювання розрізняють декілька видів особливих правових режимів, які і пропонуємо детально розглянути далі.

1. Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забез-

печення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [8].

2. Надзвичайний стан – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [9].

3. Правовий режим зони надзвичайної екологічної ситуації – це особливий правовий режим, який може тимчасово запроваджуватися в окремих місцевостях у разі виникнення надзвичайних екологічних ситуацій і спрямовується для попередження людських і матеріальних втрат, відвернення загрози життю і здоров'ю громадян, а також усунення негативних наслідків надзвичайної екологічної ситуації [7].

Нормативними ознаками всіх особливих правових режимів постають: 1) екстраординарні підстави запровадження; 2) перерозподіл особливих повноважень між органами державної влади та органам місцевого самоврядування; 3) наявність спеціальних процедур введення в дію та припинення особливих правових режимів; 4) обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб; 5) тимчасовість дії таких правопорядків.

По-третє, особливий правовий режим на відміну від звичайного характеризується тимчасовим специфічним поєднанням: дозволів,

заборон та зобов'язань. Загалом, надзвичайна ситуація, надзвичайний та воєнний стан покликані забезпечити нормалізацію регулювання суспільних відносин за умови настання різного роду екстраординарних обставин, однак при цьому обсяг повноважень, механізми та процедури, які нормативно закріплені та застосовуються за того чи іншого правового режиму є відмінними. Мова йде про перерозподіл екстраординарних повноважень між органами державної влади та органам місцевого самоврядування (за необхідності з військовими органами), а також про наявність спеціальних процедур введення в дію та припинення особливих правових режимів. Слід відзначити, що у період воєнного та надзвичайного стану допускається зупинення дії положень законів, якими визначено права і свободи громадян, їх зміст та обсяг. Зауважимо, що введення та припинення особливих правових режимів здійснюється за спеціальними законодавчими підставами та порядком.

По-четверте, враховуючи норми вітчизняного законодавства відзначимо, що особливі правові режими виконують ряд специфічних функцій, що не є притаманними звичайному правовому укладу. Наприклад, *стабілізаційна функція* передбачає те, що особливий правовий режим запроваджується виключно з метою повернення до нормального укладу втілення суспільних правовідносин шляхом введення в дію комплексу тимчасових заходів, які спрямовані на вирішення певних кризових ситуацій; *функція спеціального нормативно-правового регулювання* спрямована на втілення комплексу методів, засобів та правових норм для регулювання обсягу та змісту екстраординарних повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування, межі їх втручання у здійснення прав та свобод людини; *функція особливої правової охорони* означає те, що забезпечується підвищений ступінь захисту ряду конституційних благ (людини та її життя і здоров'я, конституційного ладу держави, навколишнього природного середовища тощо); *установча функція* полягає в тому, що на конституційному рівні законодавчо визначається правовий статус людини та громадянина, включаючи перелік прав і свобод людини і громадянина, які не можуть бути обмежені.

Особливий правовий режим є частиною загального правового режиму, і він визначає, якісно відмінні правила, які стосуються забезпечення прав і свобод людини і громадянина. У разі введення в дію надзвичайного

чи воєнного стану допускається тимчасове обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб. Нормативною передумова цьому закладена ст. 64 Конституції України. За загальним правилом конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень. Не можуть бути обмежені права і свободи, передбачені статтями 24, 25, 27, 28, 29, 40, 47, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63 цієї Конституції [4]. Зауважимо, що виключно воєнний чи надзвичайний стан слугує юридичною підставою для обмеження деяких прав і свобод людини та громадянина, на відміну від надзвичайної ситуації, яка за міркуваннями законодавця відповідно до ст. 64 Конституції України цього не допускає. При цьому Конституційний Суд України надав чітке розмежування: скасуванню та обмеженню конституційних прав і свобод. Скасування конституційних прав і свобод – це їх офіційна (юридична або фактична) ліквідація. Звуження змісту та обсягу прав і свобод є їх обмеженням. У традиційному розумінні діяльності визначальними поняття змісту прав людини є умови і засоби, які становлять можливості людини, необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку (пп. 5.2, п. 5 Рішення КСУ від 22.09.2005 р. № 5-рп/2005) [10].

Відзначимо, що який би екстраординарний порядок не запроваджувався слід шукати базисні орієнтири та смисли практичного втілення прав і свобод людини в періоди запровадження особливих правових режимів, такими інструментами постають юридичні гарантії, що є більш стабільними та системоутворюючими. Розуміння логіки побудови особливих правових режимів, крізь призму юридичних гарантії дозволяє розширити наші уявлення про підходи реагування на надзвичайні події, що змушують переглянути звичний суспільний уклад. В одному зі своїх рішень Конституційний Суд України вказав, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, вони мають встановлюватися виключно Конституцією і законами України, переслідуючи легітимну мету, бути обумовленими суспільною необхідністю досягнення цієї мети, пропорційними та обґрунтованими, у разі обмеження консти-

туційного права або свободи законодавець зобов'язаний запровадити таке правове регулювання, яке дасть можливість оптимально досягти легітимної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права або свободи і не порушувати сутнісний зміст такого права (пп. 2.1. п. 2 Рішення КСУ від 01.06.2016 р. № 2-рп/2016) [11].

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи результати, нами надано поштовх до подальшої розробки поняття, видів та значення особливих правових режимів у національному контексті. Відзначимо, що напрацювання вітчизняних теоретиків здебільшого демонструють плюралізм підходів до тлумачення категорії «правового режиму», натомість «особливому правовому режиму» приділено значно менше уваги як в аспекті формування понятійного апарату, так і характеристиці його невід'ємних ознак. У XXI столітті значення особливих правових режимів є як ніколи динамічним, оскільки трансформується у відповідь на нові виклики для людства, так і способи їх вирішення.

Пропонуємо розглядати особливий правовий режим у наступних значеннях, що акцентують увагу на його фундаментальних ознаках: 1) особливий правовий режим – це стан організації суспільства в кризові періоди, коли суспільні відносини регулюються з використанням комплексу виняткових правових засобів; 2) особливий правовий режим – це протилежність свавілля та беззаконню, що пропонує конституційний механізм тимчасового обмеження прав і свобод людини і громадянина за умови настання екстраординарних станів (війна, надзвичайні обставини тощо); 3) особливий правовий режим – система універсальних інструментів: норм, методів, принципів та гарантій за допомогою яких регулюються відносини між конкретною людиною, спільнотою та органами влади в кризові періоди; 4) особливий правовий режим – це процес здійснення державного управління, що передбачає використання надзвичайних повноважень владними інституціями з метою відвернення виняткової загрози або подолання її наслідків для звичайного конституційного правопорядку з використанням специфічних забороняючих, зобов'язуючих, уповноважуючих (дозволяючих) та установчих норм, що сприймаються та легітимізуються суспільством; 5) особливий правовий режим – це динамічне явище, що відображає підхід до побудови взаємовідносин довіри між людиною та державою в періоди небезпеки звичайному

суспільному укладу, за якого керівними залишаються основоположні цінності: свободи, рівності, справедливості та гуманізму.

Основними видами особливих правових режимів є воєнний та надзвичайний стан. Введення в дію особливих правових режимів є винятковою мірою: по суті відповіддю на загрози чи наслідки настання екстремальних подій, які можуть підривати конституційні основи держави. Поняття «правового режиму» та «особливого правового режиму» слід розглядати у відношенні загального та спеціального з урахуванням розмежування спеціальних екстраординарних фактичних та юридичних підстав введення їх в дію; кінцевої мети правового регулювання та функцій особливого правового режиму; специфічним поєднанням: дозволів, заборон та зобов'язань, що передбачає перерозподіл екстраординарних владних повноважень; підходом до обмеження прав і свобод людини і громадянина, який слід застосовувати враховуючи ряд юридичних гарантій.

Список використаної літератури:

1. Вакарюк Л. В. Основні підходи до розуміння поняття «правовий режим». *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 196–201. URL: <https://shorturl.at/gkBPQ> (дата звернення: 22.11.2023).
2. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваїте, 2015. 392 с.
3. Коваленко Н. В. Адміністративно-правові режими : дис. ... док. юр. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 529 с.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 01.01.2020 р. URL: <https://shorturl.at/mwBL3> (дата звернення: 23.11.2023).
5. Мінка Т. П. Онтологічна характеристика правового режиму. *Право і суспільство*. 2012. № 3. С. 123–127. URL: <https://shorturl.at/ixFS3> (дата звернення: 22.11.2023).
6. Настюк В. Я., Белевцева В. В. Адміністративно-правові режими в Україні : монографія. Харків : Право, 2009. 128 с. URL: <https://shorturl.at/jtWR2> (дата звернення: 22.11.2023).
7. Про зону надзвичайної екологічної ситуації : Закон України від 13.07.2000 № 1908-III : станом на 31 бер. 2023 р. URL: <https://shorturl.at/iuBWX> (дата звернення: 23.11.2023).
8. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII : станом на 19 жовт. 2023 р. URL: <https://shorturl.at/ghNVW> (дата звернення: 23.11.2023).
9. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 № 1550-III : станом на 31 бер. 2023 р. URL: <https://shorturl.at/abhT5> (дата звернення: 23.11.2023).
10. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) у справі № 5-рп/2005 від 22.09.2005 р. URL: <https://shorturl.at/syHUX> (дата звернення: 23.11.2023).
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від № 2-рп/2016 01.06.2016 р. URL: <https://shorturl.at/abhX1> (дата звернення: 25.11.2023).
12. Харченко Н. П., Тихомиров Т. Д. Правовий режим: плюралізм наукових підходів. *Правоохоронна діяльність: історія, сучасний стан, перспективи розвитку (присвячена пам'яті видатного науковця О.Ф. Граніна)* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ. 2017 р.. URL: <https://shorturl.at/koqWS> (дата звернення: 22.11.2023).
13. Bukhanevych O., Mernyk A., Petryshyn O. Approaches to understanding the category “special legal regimes”. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. Vol. № 28 (1). 2021. P. 71–78. URL: <https://shorturl.at/dqABS> (date of access: 22.11.2023).
14. Hurst W. Understanding Legal Regimes. *In Ruling before the Law: The Politics of Legal Regimes in China and Indonesia*. Cambridge Studies in Law and Society. 2018. P. 13–47. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/9781108551502.003. URL: <https://shorturl.at/hjBCN> (date of access: 22.11.2023).

Demianchenko A. S. Concept, types, and significance of special legal regime

The article updates the current philosophical and legal basis for understanding the “legal regime” and notes that the developments of national theorists mostly demonstrate a pluralism of approaches to the interpretation of the “legal regime” category. The author characterizes the content of the concepts of “legal regime” and “special legal regime”. It is established that these categories are correlated as general and special. A special legal regime is characterized by a temporary specific combination of permissions, prohibitions and obligations. It is proposed to consider the “special legal regime” in a multidirectional manner: in times of crisis, it is a “state of organization of society”, “a system of universal instruments (norms, methods, principles and guarantees)”, “a mechanism for temporary restriction of human and civil rights and freedoms”, “the process of public administration”, “a phenomenon characterizing the relationship between a person and the State”. The author establishes that the common features of special legal regimes include: extraordinary grounds for their introduction; redistribution of special powers between public authorities and local self-government bodies; availability of special procedures for their introduction and termination; restrictions on the exercise of constitutional rights and freedoms of man and citizen and the rights and legitimate interests of legal entities; and temporality of their effect. The author characterizes the main functions of special legal regimes: constituent, stabilization, special legal protection, and special legal regulation. The article reveals the essential features of special legal regimes which are traced in the provisions of national legislation of Ukraine. The author demonstrates how special legal regimes affect human rights with due regard for the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine. It is determined that in Ukraine, at the legislative level, special legal regimes include the introduction of the following: an environmental emergency zone, martial law and a state of emergency. It is noted that only the latter two regimes are the basis for restriction of human and civil rights and freedoms. The author draws reasoned conclusions reflecting the key results of the study.

Key words: special legal regime, martial law, state of emergency, environmental emergency zone, extraordinary powers, human rights.